

היום נלמד בעזרת ה':

עבודה זרה דף מא

נחלקו רבי מאיר וחכמים האם 'צלמים' (דמויות של פסלים) אסורים כי עובדים אותם כע"ז, או שהם מותרים כי הם עשויים רק ליופי (חוץ מצלמים מיוחדים שמחזיקים כדור וכו').

אמר רבה - מחלוקת בשל כפרים: כל המחלוקת של רבי מאיר וחכמים האם צלמים אסורים, דוקא צלמים הנמצאים בכפרים, אבל הנמצאים בכרכים (= ערים) לכו"ע מותרים משום שבערים מעמידים צלמים לנו.

קושיא: **ודכפרים מי איכא למ"ד וכו':** וכי האם יש מאן דאמר שיסבור שהכפריים עושים צלמים ליופי? הרי הכפריים עושים אותם בוודאי לע"ז, ואיך יתכן לומר שהמחלוקת היא בכפרים. תירוץ: **אלא אי אתמר וכו':** אלא כך צריך לומר את דברי רבה - 'מחלוקת בשל כרכים, אבל בשל כפרים דברי הכל אסורים'.

*

למדנו במשנה - וחכמים אומרים אינן אסורין וכו': אלא אם הם מחזיקים ביד מקל, צפור, כדור.

מקל שרודה את עצמו וכו': הגמרא מבארת מדוע דוקא הדברים הללו מסמלים על ע"ז.

מקל - מראה שהע"ז רודה את עצמו תחת כל העולם כולו כמקל'. כלומר הגמרא משתמשת בלשון צחוק והופכת את הדברים, והכונה היא שהע"ז שולט על כל העולם במקל. צפור - מסמלת שהע"ז תופש את עצמו מעל כל העולם כולו כצפור. כדור - מסמל שהע"ז מעל כל העולם כולו וכאילו כל העולם הוא כדור ביד שלו.

תנא - הוסיפו עליהן סייף עטרה וטבעת: לאחר מכן הוסיפו חכמים עוד שלושה דברים, שכאשר הצלם מחזיק אותם הדבר מוכיח שהוא ע"ז.

סייף: כי בהתחלה חשבו שכשהוא מחזיק חרב זה מסמל על דמות של שודד, ולא על ע"ז. אבל אחר כך הם הגיעו למסקנה שהחרב מסמלת שהוא הורג את כל העולם.

עטרה: בהתחלה חשבו שכשהוא מחזיק כתר זה מסמל על דמות של אומן היוצר כתרים, ולא על ע"ז. אבל אחר כך הם הגיעו למסקנה שהכתר מסמל שהע"ז היא מלך.

טבעת: בהתחלה חשבו שכשהוא מחזיק טבעת זה מסמל על דמות של אישתיימא = שליח המחזיק חותמת של הבעל הבית ששלח אותו, ולא על ע"ז. אבל אחר כך הם הגיעו למסקנה שהטבעת מסמלת שהוא חותם את כל העולם כולו לגזר דין מוות.

*

למדנו במשנה - רבן שמעון בן גמליאל כו': צלמים שמחזיקים ביד כל דבר שהוא, הם ע"ז.

תנא - אפילו צרור (= אבן) אפילו קיסם.

בעי רב אשי: אם הצלם מחזיק בידו צואה מה הדין? האם הדבר מסמל שכל העולם מבוזים בעיניו כמו צואה, ואם כן הוא ע"ז. או שהדבר מסמל שהדמות הזו מבוזת בעיני כל העולם כצואה, ואם כן היא מותרת.

משנה: המוצא שברי צלמים: שברים של צורות (פסלים), השברים מותרים בהנאה. משום שיש כאן 'ספק ספיקא'. ספק לא עבדו את הצורות הללו כעבודה זרה, וגם אם תאמר שעבדו אותם יש ספק האם הגויים ביטלו אותם ולכן הם שברו אותם, ואז הע"ז מתבטלת ומותרת בהנאה.

מצא תבנית יד או תבנית רגל, הרי אלו אסורין: בגלל שיש ע"ז של יד או רגל בלבד, ואם כן יש לחשוש שאין זה שבר של ע"ז אלא זו הע"ז בעצמה. (יש כאן רק ספק אחד, ולכן אנו אוסרים אותם בהנאה מספק).

גמרא: אמר שמואל: לא כמו שהסברנו במשנה, אלא אפילו שברים של צלמים שראינו שעבדו אותם לע"ז מותרים, כי ע"ז שנשברה לא עובדים אותה יותר.

קושיא: והאנן תנן שברי צלמים: במשנתנו כתוב 'המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין' משמע שדוקא שברי צלמים כלומר צורות (שלא יודע לנו האם עבדו אותם או לא) מותרים, אבל לא שברי ע"ז ממש (כלומר צורות שראינו שעבדו אותם).

תירוץ: הוא הדין דאפילו שברי עבודת כוכבים וכו': באמת כוונת המשנה שאפילו שברי ע"ז מותרים. והסיבה שהיא כתבה 'שברי צלמים', בגלל שהיא רצתה לכתוב בסיפא 'מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין'. והיינו שאפילו שבר יד או רגל של צלמים, אסורים, ולא רק שבר יד או רגל של ע"ז אסורים. והטעם, כי 'שבר חשוב' כמו יד או רגל, אנו חוששים שעובדים אותו. והיינו כשהוא עומד על בסיס (כדלהלן).

קושיא: תנן - מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין וכו': מדוע באמת הם אסורים, הרי הם שברים?

תירוץ: תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן: מדובר שהם עומדים על בסיס המוכן להם ('פן'), וזוהי ראייה שודאי עובדים אותם ע"ז.

*

אתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאיליה: לדעת רבי יוחנן היא עדיין אסורה בהנאה, כי הגוי לא ביטל אותה אלא היא נשברה מאיליה. לדעת רשב"ל היא מותרת בהנאה כי מסתמא הגוי ביטל אותה, משום שהוא אומר לעצמו 'אם את עצמה היא לא הצילה, אז היא תוכל להציל אותי'.

איתיביה ר' יוחנן לרשב"ל: בספר שמואל מסופר על האליל דגון "וַיִּשְׁכְּמוּ בִבְקָר מִמִּחֲרָת, וַהֲנֵה דָגוֹן נָפַל לְפָנָיו אֲרָצָה לְפָנֵי אֲרוֹן ה', וְרָאשׁ דָּגוֹן וּשְׁתֵּי כְּפוֹת יָדָיו כְּרִתוֹת אֶל הַמִּפְתָּן, רַק דָּגוֹן נִשָּׂא עָלָיו: עַל כֵּן לֹא יִדְרְכוּ כֹהֲנֵי דָגוֹן וְכָל הַבָּאִים בֵּית דָּגוֹן עַל מִפְתָּן דָּגוֹן בְּאַשְׁדּוֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה". מוכח שלמרות שהע"ז דגון נשברה, הם ממשיכים לעבוד אותה!

אמר לו - משם ראייה? וכו': הם לא המשיכו לעבוד את דגון אלא להיפך, הם אמרו שהכח האלילי של דגון עזב אותו ועבר למפתן, ולכן הם התחילו לעבוד את המפתן.

רבי יוחנן מקשה לרשב"ל: איתיביה המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין: כך כתוב במשנתנו. ומשמע שדוקא שברי צלמים מותרים, אבל שברי עבודת כוכבים אסורין.

רשב"ל מתרץ: לא תימא וכו': אל תדייק ששברי עבודת כוכבים אסורים. אלא תדייק שדוקא שברי צלמים מותרים אבל הצלמים עצמם אסורים. ומשנתנו סוברת כדעת רבי מאיר במשנה הקודמת שצלמים אסורים, ולכן היא באה לומר ששברי צלמים כן מותרים.

קושיא על רבי יוחנן: ורבי יוחנן, מדרכי מאיר נשמע להו לרבנן וכו': מדעתו של רבי מאיר, אנו מבינים גם את דעת רבנן החולקים עליו במשנה הקודמת, וסוברים שצלמים מותרים ורק ע"ז אסורה. כי אם רבי מאיר שאוסר בצלמים מתיר בשברי צלמים, אם כן גם רבנן שאוסרים בע"ז יתירו בשברי ע"ז.

ואם כן קשה על רבי יוחנן שאמר שע"ז שנשתברה מאליה שבריה אסורים.

תירוץ: הכי השתא: אין קשר בין שברי ע"ז לשברי צלמים. כי בשברי צלמים יש לנו ספק ספיקא. ספק אם עבדו אותם, ואם תרצה לומר שעבדו אותם ספק שביטלו אותם כשנשברו. אבל בשברי ע"ז יש לנו רק ספק אחד, האם ביטלו אותה כשהיא נשברה, אמנם ברור לנו שודאי עבדו אותה. ואם כן אין ספק מוציא מידי ודאי.

קושיא: ואין ספק מוציא מידי ודאי? והתניא חבר שמת: (= אדם הנאמן על המעשרות) שמת, והניח גורן מלאה פירות, הרי הם בחזקת מעושרים. שבודאי הוא לא הוציא תחת ידו דבר שאינו מתוקן.

והרי הפירות היו בוודאי טבל, ויש לנו ספק אם הם מעושרים על ידי החבר, ובכל זאת אנו הולכים אחר הספק ומוציאים מידי הודאי!

תירוץ: התם ודאי וודאי הוא: הפירות אינם ספק מעושרים, אלא וודאי מעושרים! משום שחזקה על החבר שעושר אותם מיד. וכמו שאמר רבי חנינא חוזאה.

תירוץ נוסף: ואי בעית אימא ספק וספק הוא: כאן זה ספק מול ספק, ולא ספק מול וודאי. כלומר כשם שיש להסתפק האם הפירות מעושרים, כך יש להסתפק האם הפירות הם בכלל טבל. משום שיכול אדם 'להערים' ולהכניס את התבואה

לביתו במוץ שלה (= עוד לפני הדישה) כדי להאכיל את בהמתו, ואז התבואה פטורה ממעשר. ולכן הספק שמא החבר עישר אותם, מוציא מידי הספק שמא הם טבל.

[הרחבת הביאור: כדי להתחייב במעשר, צריך שהתבואה תהיה לאחר 'גמר מלאכה' שזהו המירוח. ובנוסף צריך את 'ראיית פני הבית', כלומר שהתבואה תיכנס דרך פתח הבית לאחר הגמר מלאכה. אבל אם הכניסה לבית לפני המירוח היא פטורה ממעשר אף אם אחר כך ימרח אותה בבית, משום שהיא לא נכנסה דרך פתח הבית לאחר 'גמר מלאכה'.

לפי זה, למרות שהתבואה כבר התמרחה, יש לנו ספק שהחבר הכניס אותה לבית קודם המירוח ולאחר מכן ימרח אותה, ואז היא נשארת פטורה ממעשר.

ואפילו שרבנן אסרו לאכול מהפירות אכילת קבע והתירו רק אכילת ארעי, אכילת בהמה נחשבת תמיד לאכילת ארעי, ולכן יש ספק שהוא הערים כדי להאכיל את התבואה לבהמתו].